

Nr 13.

Ankom till Riksdagens kansli den 7 mars 1913 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av justitieombudsmannens framställning till Riksdagen angående vidtagande av åtgärder för ernående av en snabbare rättsskipning i högsta domstolen.

Närvarande: herrar Widén, Lindhagen, af Ekenstam, Söderbergh, Trana*, Stärner*, Gezelius, Alexanderson, greve Lagerbjelke, von Baumgarten*, Petersson i Lidingö villastad, Jansson i Edsbäcken, Lindqvist i Stockholm*, Olsson i See, Forsberg och Svensson i Saläng.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Utskottet har till behandling förehafat en av justitieombudsmannen i den av honom vid innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse gjord framställning till Riksdagen av följande lydelse:

»I min till Riksdagen år 1912 avgivna ämbetsberättelse anförde jag i fråga om rättsskipningen i högsta domstolen, bland annat, följande:

Enligt den officiella statistiken utgjorde i fråga om revisionsaker, hvilka äro den mest tyngande delen af högsta domstolens arbetsbörda, balansen

vid 1896 års slut	762
» 1897 » »	717
» 1898 » »	785
» 1899 » »	698
» 1900 » »	683
» 1901 » »	631
» 1902 » »	684
» 1903 » »	723
» 1904 » »	924
» 1905 » »	1,042
» 1906 » »	1,038
» 1907 » »	1,153
» 1908 » »	1,258
» 1909 » »	1,156
» 1910 » »	1,185

För 1911 kan någon bestämd siffra ej uppgifvas, men, enligt hvad jag inhämtat, torde balansen vid slutet af detta år öfverstiga 1,250.

Åtskilliga åtgärder hafva, såsom bekant, under senare tid vidtagits i syfte att nedbringa balansen till en omfattning, som något så när kunde öfverensstämma med den rättssökande allmänhetens befogade anspråk på snabb rättsskipning.

Sälunda förordnades genom lag den 18 maj 1894, att fattigvårdsmål ej finge fullföljas från kammarrätten. När denna föreskrift visade sig otillräcklig för sitt syfte, tillgreps utvägen att höja antalet ledamöter i högsta domstolen från sexton till aderton. Denna från den 1 maj 1897 bestående anordning gjorde likväl ej heller tillfyllest, utan fortfor balansen att stiga, och någon förbättring inträdde icke därigenom, att i lagen den 14 juni 1901 revisionsskillingen höjdes från 100 till 150 kronor samt förbud stadgades för allmän åklagare att hos Konungen fullfölja talan utan justitiekanslerns förordnande.

I följd häraf blefvo högsta domstolens ledamöter af statsrådet och chefen för justitiedepartementet uppfordrade att taga i öfvervägande, huruvida ej ytterligare åtgärd till balansens minskande vore erforderlig, och i sådan händelse, hvilken utväg de funne för ändamålet lämpligast. I afgifvet yttrande föreslogos två slags åtgärder för möjliggörande af ökad skyndsamhet i målens afgörande, nämligen dels provisoriska anordningar för afarbetande af den befintliga balansen och dels åtskilliga lagändringar till förebyggande för framtiden af ny balans.

I förstnämnda hänseendet förordades förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter. För vinnande af dylik förstärkning anvisades två olika utvägar. Den ena af dessa afsåg att öka justitierådens antal med tre, dock att, sedan den för balansens afarbetande beräknade tiden eller tre år förflutit, ledamöternas antal skulle, därigenom att uppkommande ledigheter ej fylldes, åter nedbringas till det förutvarande eller aderton. Den andra utvägen åsyftade att för viss tid förordna sex extra ordinarie bisittare i rätten.

I afseende å lagändringar till förekommande för framtiden af ny balans hemställdes, bland annat, om befrielse för högsta domstolen från befattning med 1) granskning af lagförslag, 2) afgifvande af yttranden i ansökningsärenden, hvilkas afgörande tillkomme Kungl. Maj:t i statsrådet, 3) vissa skiftes mål och 4) i allmänhet sådana brottmål, som fölle utanför området för grundlag, allmän strafflag, strafflagen för krigsmakten och strafflagen för präster, hvarjämte uttalades önskvärdheten af, att beloppet af revisionsskillingen höjdes från 150 kronor till 300 kronor.

Kungl. Maj:t vidtog för tillfället ej annan åtgärd i saken, än att till

1905 års Riksdag afläts proposition med förslag om tillsättande af tre nya justitieråd, i följd hvaraf ledamotsantalet i högsta domstolen skulle, dock endast intill 1908 års utgång, utgöras af tjuguen justitieråd.

Vid samma riksdag väcktes emellertid af enskild motionär förslag om ändring af vissa bestämmelser i regeringsformen och riksdagsordningen, åsyftande att Kungl. Maj:t vid tillfälligt behof af förstärkning i högsta domstolens arbetskrafter skulle äga att för viss tid förordna högst sex lagkunnige, i domarvärf förfarne och för redlighet kände män att tjänstgöra såsom ledamöter af högsta domstolen.

Konstitutionsutskottet, som afgaf betänkande i anledning af denna motion, yttrade däri, bland annat, följande:

För pröfning af motionen måste utskottet tydligen ingå i ett bedömande af företrädet mellan de olika anordningar för afhjälpande af ifrågavarande missförhållande, som föreslagits å ena sidan af Kungl. Maj:t och å den andra af motionären; och funne utskottet därvid, att den af Kungl. Maj:t föreslagna anordningen med tre nya justitieråd, hvilkas platser efter någon tids förlopp icke vidare skulle besättas, ingalunda innebure en tillfredsställande lösning. I främsta rummet kunde nämligen i detta hänseende anmärkas, att det icke torde vara ett riktigt förfaringssätt att öka högsta domstolens ordinarie ledamöters antal, som redan vore jämförelsevis stort, af den anledning att man ville söka nedbringa en tillfälligt hopad arbetsbalans. En återgång till det såsom normalt antagna antalet ledamöter kunde knappast anses sannolik; förhållandenas makt komme helt visst att medföra, att det en gång ökade ledamotsantalet i själfva verket blefve permanent. Den af Kungl. Maj:t föreslagna anordningen blefve otillfredsställande äfven därutinnan, att af domstolens tre afdelningar åtminstone en under en stor del af året skulle vara sammansatt af allenast fem ledamöter, hvilken anordning måste anses synnerligen betänkelig. Uti båda nu anmärkta hänseenden ägde motionen företräde framför Kungl. Maj:ts förslag. Den rätta vägen för afhjälpanDET af ett tillfälligt missförhållande syntes vara att anlita ett medel, som verkligen vore af tillfällig natur. I föreliggande fall syntes det alltså lämpligast att provisoriskt öka högsta domstolens arbetskrafter genom upptagande af tillförordnade bisittare i domstolen. Häremot kunde visserligen invändas, att efter den uppfattning, som hittills gjort sig gällande, bisittarne i landets högsta domstol borde vara ordinarie innehafvare af sina ämbeten. Det syntes dock utskottet, att man icke borde så hårdt fasthålla vid denna i och för sig riktiga grundsats, att man icke vid särskilda undantagsförhållanden och för vissa begränsade tider kunde därifrån medgifva undantag. För öfrigt borde det enligt utskottets mening kunna antagas såsom gifvet, att dessa

tillförordnade ledamöter af högsta domstolen utsåges bland personer, som redan innehade sådana ordinarie ämbeten, att deras själfständighet och oberoende äfven i denna mera tillfälliga ämbetsutöfning blefve höjda öfver allt tvifvel. — Utvägen att anlita tillförordnade ledamöter innebure vidare den fördelen, att en hvar af domstolens tre afdelningar alltid borde kunna sammansättas med sju ledamöter, och därigenom skulle tillika möjliggöras, att domstolens alla tre afdelningar kunde arbeta under större delen af året. Domstolen skulle på sådant sätt blifva ojämförligt bättre i stånd att fullgöra sina uppgifter icke allenast i afseende å den nuvarande balansens afslutande, utan äfven för framtiden, om och när en för målens skyndsamma afgörande besvärlig balans kunde uppkomma. — Möjligen skulle man mot den af motionären föreslagna utvägen vilja invända, att rent tillfälliga anordningar icke borde erhålla helgd af grundlag. Men en dylik invändning hvilade på ett missförstånd af det föreslagna grundlagsstadgandet. Ty detta vore naturligtvis afsedt att, om och när i framtiden återigen en alltför stor disproportion visade sig mellan domstolens arbetsbörda och dess arbetskrafter, öppna möjlighet till arbetskrafternas tillfälliga förstärkande. Liksom grundlagen nu tilläte, men icke föreskrefve, att justitierådens antal skulle vara tjuguen, så skulle den föreslagna bestämmelsen tillåta, men icke föreskrifva, att ledamöter till visst antal finge förordnas. Tillåtelsen blefve således permanent och försvarade väl sin plats i grundlagen. Själfva anordningen däremot blefve tillfällig och skulle för hvarje gång särskildt beslutas i annan form.

Den af konstitutionsutskottet sålunda understödda motionen lyckades emellertid icke tillvinna sig bifall af Riksdagen, uppenbarligen af det skäl, att man fann den förordade anordningen med extra ordinarie bisittare i högsta domstolen innebära en betänklig afvikelse från den i 1809 års regeringsform fastslagna grundsatsen, att sista instansens domare ovillkorligen borde äga den oberoende och själfständiga ställning, som åtföljer ett ordinarie ämbete.

Riksdagen antog i stället Kungl. Maj:ts förslag; och i enlighet härmed bestämdes genom lag den 20 juni 1908, att högsta domstolen skulle utgöras af tjuguen justitieråd, hvilket antal emellertid, såsom förut anmärkts, efter 1908 års utgång skulle nedbringas till aderton (i den mån sådant i följd af inträffade ledigheter kunde ske).

Stadgandet, att ökningen af antalet ledamöter i högsta domstolen sålunda endast skulle vara provisorisk, hvilade, i öfverensstämmelse med hvad ofvan antydts, på den förutsättningen, att vid nyss angifna tidpunkt sådana lagändringar vore genomförda, att antalet mål och ärenden, hvarmed högsta domstolen hade att taga befattning, väsentligen nedbringats.

I anslutning härtill utarbetades ock inom justitiedepartementet ett förslag till lag om ändring i vissa delar af 30 kap. rättegångsbalken. Förslaget, som framlades för 1907 års Riksdag, afsåg att hejda tillströmningen af mål till högsta domstolen dels genom revisionsskillningens höjande till 300 kronor dels medelst införande af en summa revisibilis. I sistnämnda afseende föreslogs hufvudsakligen, att part ej skulle äga att fullfölja talan mot hofrätts slutliga utslag i vädjadt mål, när utslaget, i hvad det gått honom emot, rörde enbart penningar eller sådant, som kunde till visst värde i penningar skattas, och värdet af hvad han tappat uppenbarligen icke öfverstege 2,000 daler. Och i brottmål, som fullföljts i hofrätt eller blifvit dess pröfning underställt, skulle ändring i hofrätts slutliga utslag icke få sökas utom i vissa fall, som i förslaget angäfvos på följande sätt:

1:o) Tilltalad äge fullfölja talan, där han för brott, som i lagen är belagdt med dödsstraff, straffarbete, fängelse, afsättning eller mistning af ämbete på viss tid, blifvit sakfälld eller under framtiden ställd.

2:o) Målsägande vare tillåtet föra klagan, där hans talan afser ansvar för brott, som i lagen är belagdt med dödsstraff, straffarbete eller afsättning.

3:o) I afseende å ansvar för brott af beskaffenhet, som i 2:o) sägs, må, där brottet ej är sådant, att det allenast af målsäganden åtalas må, justitiekanslern förordna om fullföljd af talan, när synnerliga skäl därtill äro.

4:o) Har part dömts till böter eller vite eller har utslaget eljest gått honom emot rörande penningar eller sådant, som kan till visst värde i penningar skattas, äge parten fullfölja talan, såvidt ej uppenbart är, att sammanlagda värdet af hvad han tappat icke öfverstiger 2,000 daler. För allmän åklagare skall det värde beräknas med hänsyn allenast till honom ådömd ansvars- eller ersättningsskyldighet, och må han ej heller söka ändring i annat hänseende än nu är sagdt.

5:o) Part må föra klagan, när utslaget gått honom emot beträffande något, som icke angår ansvar och ej kan i penningar skattas.

Högsta domstolen, som hörts öfver förslaget och i anledning af hvars anmärkningar det underkastats vissa jämkningar, hade funnit dess hufvudprinciper riktiga.

Ett justitieråd hade emellertid förklarat förslaget icke vara förtjänt af att läggas till grund för lagstiftning i ämnet. Till stöd härför hade justitierådet anfört hufvudsakligen följande: Svårligen torde det kunna förnekas, att, endast om verkliga, tungt vägande skäl ställde sig hindrande i vägen mot att öka domstolens arbetsprodukt, man kunde anses försvarad med att använda ett medel, hvilket, såsom fallet vore med uteslutandet af

vissa mål från rätt till fullföljd, så lätt framstode såsom en olikhet inför lagen. Tillräckliga skäl hade man emellertid ansett sig hafva funnit i svårigheten att eljest upprätthålla vare sig domstolens fulla kompetens eller rättsskipningens enhet. Justitierådet kunde för sin del ej godkänna dessa skäl. Hvad domstolens kompetens anginge, borde det enligt justitierådets mening ej möta någon större svårighet att i vårt land erhålla tjugufyra fullt kvalificerade justitieråd. Och om antalet ledamöter i högsta domstolen sålunda ökades, torde man ej heller behöfva taga det steget i det obekanta, som upphörandet af domstolens befattning med laggranskning skulle innebära. Beträffande därefter påståendet, att en högsta instans på tre afdelningar icke skulle vara förenlig med rättsskipningens enhet, syntes detsamma innebära ett underskattande af domstolsledamöternas förmåga att tillgodogöra sig hvarandras arbete. — För vinnande af det äsyftade målet torde enligt justitierådets åsikt äfven den utvägen böra anlitas, att högsta domstolens pröfningsrätt i dit fullföljda mål begränsades. Mot att underlätta domstolens arbetsbörd genom att för dess pröfning förbehålla endast rättsfrågan, medan, beträffande sakfrågan, finge vid hofrättens pröfning bero, eller åtminstone inskränka rätten att föra ny bevisning i högsta domstolen hade man visserligen gjort gällande, att en dylik lagändring, för att ej innebära ett ingrepp i rättssäkerheten, skulle förutsätta en omgestaltning af domstolsförfarandet i de lägre instanserna. Justitierådet trodde dock för sin del, att denna invändning innehölle mycken öfverdrift; särskildt vore det justitierådet ofattligt, huru rättssäkerheten i vissa mål kunde vara tillgodosedd, trots det att de ej finge fullföljas till Kungl. Maj:t, men i åtskilliga andra, ingalunda mera invecklade mål icke tillfredsställd, när de finge fullföljas, låt vara med en viss begränsning af domstolens pröfningsrätt. — Skulle man, på sätt som föreslagits, utesluta vissa mål från högsta domstolen samt låta hofrätten för dem utgöra högsta instans, syntes det vara en oeftergiffig fordran, att man såge till, att hofrätternas sammansättning erbjöde tillräcklig trygghet för ett verkligt tillfredsställande, och under alla omständigheter mera tillfredsställande, afgörande än i underrätterna. Såsom hofrätterna nu vore sammansatta, med ett stort antal vikarier, som saknade fast anställning och större erfarenhet, erbjöde hofrättens organisation ej den garanti, som kräfdes för att låta hofrätten såsom sista instans afgöra ett betydande antal mål.

Kungl. Maj:t framlade emellertid, såsom redan nämnts, sitt förslag för 1907 års Riksdag. Lagutskottet, till hvars behandling hänsköts ifrågasvarande proposition jämte en inom Andra kammaren väckt motion, som gick ut på afslag å förslaget om revisionsskillningens höjande, hemställde i afgifvet utlåtande, dels att Kungl. Maj:ts proposition icke måtte af Riks-

dagen antagas, dels ock att berörda motion måtte anses besvarad genom hvad utskottet hemställt angående propositionen. Riksdagen biföll lagutskottets hemställan.

I sitt utlåtande hade lagutskottet anført, bland annat, följande:

'Utskottet delar till fullo Kungl. Maj:ts mening, att åtgärder snarast måste vidtagas, ägnade att för framtiden förekomma balans i högsta domstolens arbeten. I likhet med Kungl. Maj:t anser utskottet ock högst önskvärdt, att möjlighet beredes domstolen att, på sätt jämväl från dess egen sida framhållits, gifva besluten en fylligare och mera uttömmande motivering än nu kan vara fallet, och — — —.

Kungl. Maj:ts förslag, att för tillgodoseende af dessa syftemål från fullföljd till högsta instans utesluta civila mål och brottmål, då värdet af hvad som tappats icke öfverstiger 1,000 kronor, samt att till förekommande af alltför omfattande fullföljd höja revisionsskillingen till 300 kronor, synes emellertid utskottet icke öfverensstämma med den uppfattning rörande parters rättighet i berörda hänseende, som hos landets befolkning allmänt gör sig gällande. Svårigen lär det kunna förnekas, att endast om verkliga, tungt vägande skäl göra sådant oundgängligen nödvändigt, man kan anses försvarad med att använda ett medel, hvilket så lätt framstår såsom en olikhet inför lagen. Utskottet håller således före, att förutnämnda åtgärder endast i sista hand böra anlitas, och utskottet anser icke uteslutet, att andra lika verksamma medel kunna erbjuda sig till frågans lösning.

I likhet med hvad en ledamot af högsta domstolen framhållit, anser utskottet till en början, att ett höjande af det nuvarande antalet justitieråd med ytterligare tre vore en utväg, som, om än icke i och för sig särskildt önskvärd, dock kunde ifrågasättas. Sedan numera justitierådens löneförhöjningar väsentligt förbättrats, torde svårigheten att erhålla detta högre antal till justitierådsbefattningen väl kvalificerade män väsentligen undanröjts. Emot en sådan anordning kan med fog framställas den betänkligheten, att rättsskipningens enhet skulle äfventyras genom ett så stort antal justitieråd. Faran för enheten i lagskipningen, som en högsta instans på tre afdelningar skulle innebära, skulle emellertid kunna väsentligen motverkas därigenom, att hvarje afdelning finge sig tilldelade mål af viss beskaffenhet. Dessutom synes arbetet med laggranskningen kunna öfverlämnas till en särskild därmed sysselsatt afdelning.

Sålunda ifrågasatta anordningar, hvilka för sitt genomförande kräfva grundlagsändring, skulle lämpligen kunna redan nästkommande år underställas Riksdagens pröfning. Skulle till samma års Riksdag, såsom möjligen kan antagas, förslag framläggas om inrättande af en s. k. regeringsrätt, synes såsom en åtgärd i syfte att lätta högsta domstolens arbete med

laggranskningen kunna ifrågakomma öfverflyttande å regeringsrätten af granskning af alla utom den rena civil-, kriminal- och kyrkolagstiftningen liggande lagförslag.

Vidare har framhållits, att högsta domstolens arbetstid betydligt upptages af behandling af de s. k. nådemålen och andra ansökningsärenden. Det torde åtminstone beträffande dessa sistnämnda kunna sättas i fråga att icke låta dessa mål af högsta domstolen behandlas, blott såsom hittills två justitieråd öfvervore deras föredragning i statsrådet.

I samband med nu berörda åtgärder torde böra tagas under öfvervägande, om man icke, i stället för att såsom i propositionen föreslås göra rätten till fullföljd i högsta domstolen beroende af ett visst penningvärde, skulle kunna från ifrågavarande rätt utesluta vissa *klasser* af mål. En sådan anordning skulle lika träffa alla medborgare och sålunda icke kunna anses innebära, att olika medborgare af lagen behandlades olika.

De af lagutskottet vid 1907 års riksdag sålunda uttalade önskemålen hafva i väsentlig mån blifvit uppfyllda.

Högsta domstolens befattning med laggranskningen har upphört, sedan genom beslut vid 1909 års riksdag för ändamålet inrättats en särskild institution, lagrådet, som har att afgifva yttrande i fråga om författningsförslag, hvilka kunna af Konungen öfverlämnas till lagrådet.

Därjämte har, sedan likaledes genom beslut vid 1909 års riksdag inrättats en administrativ högsta domstol, regeringsrätten, högsta domstolen befriats från behandlingen af en del ansökningsärenden, hvilka i stället öfverlämnats till regeringsrätten.

Slutligen har i samband med lagrådets inrättande föreskrifvits, att högsta domstolen skall utgöras af tjugufyra justitieråd, af hvilka dock tre skola tjänstgöra i lagrådet. Högsta domstolen arbetar 8 veckor af året på en afdelning, 17 veckor på tre afdelningar och under den öfriga tiden af året, utom jul- och påskferier, på två afdelningar.

I detta sammanhang bör omnämnas, att högsta domstolens ledamöter på anmodan af statsrådet och chefen för justitiedepartementet i slutet af år 1907 afgåfvo yttranden däröfver, huruvida och i hvilken omfattning — frånsedt inrättandet af en regeringsrätt — åtgärder i öfrigt enligt deras mening lämpligen borde vidtagas, för att det måtte blifva högsta domstolen möjligt att utan menlig tidsutdräkt behandla dit inkommande mål. I berörda yttranden framhöllos ett par nya synpunkter i frågan.

Sålunda anförde ett justitieråd, bland annat, följande: Synnerligen önskvärdt vore att söka i någon mån hejda tillströmningen till högsta domstolen af besvärsmål, särskildt de kriminella besvärsmålen, af hvilka många kunde röra sig om helt obetydliga intressen, men ändock vara ganska vid-

lyftiga och taga i anspråk en högst oskäligen del af högsta domstolens arbetstid. En lämplig utgallring af dessa mål syntes kunna vinnas genom att belägga fullföljden af dem till högsta domstolen med en afgift, motsvarande revisionsskillingen i vanliga tvistemål. Visserligen borde icke ifrågasättas att på sådant sätt försvåra för en tilltalad, som blifvit till ansvar dömd, att få frågan om sin straffskuld dragen under högsta domstolens pröfning. Men med iakttagande häraf torde i öfrigt icke kunna anföras tillräckliga skäl för den åtskillnad i förevarande hänseende, som förefunnes mellan revisionssaker och andra mål. Att vissa mellan parter tvistiga rättsfrågor skulle fullföljas genom besvär och icke i den för tvistemål i allmänhet stadgade ordning, hade säkerligen icke sin grund däri, att man velat bespara klagandepart kostnader af nu ifrågavarande art. Rimlig anledning saknades till denna lättnad vid fullföljden af civila besvärsmål, och att i brottmål uppkommen fråga om skadestånd eller annan fråga af civil natur skulle få, i olikhet med de rena tvistemålen, afgiftsfritt dragas under högsta domstolens pröfning torde numera så mycket hellre sakna fog, som det berodde helt och hållet på underrättens pröfning, huruvida ett vid underrätten behandladt mål skulle fullföljas i högre rätt såsom tvistemål eller såsom brottmål. Hvad åter anginge målsägares fullföljd af ansvarstalan, syntes en följdriktig tillämpning af den tanke, som läge till grund för den år 1905 införda inskränkningen i allmän åklagares rätt att fullfölja talan, leda därhän, att målsägare helt och hållet afskures från behörighet att i ansvarsfråga fullfölja talan mot hofrätts utslag. Och någon obillighet kunde fördenskull ej ligga i att i stället fordra en viss afgift af målsägaren vid sådan fullföljd. Justitierådet ansåge alltså sådana författningsändringar böra vidtagas, att fullföljden af besvärsmål, civila och kriminella, belades med en afgift till lika belopp med den stadgade revisionsskillingen och under villkor i öfrigt, svarande mot de för revisionsskillning gällande bestämmelser, dock med befrielse härifrån för tilltalad, som vore till ansvar dömd och i själfva ansvarsfrågan fullföljde talan. Högst sannolikt vore, att härigenom skulle åstadkommas en ej obetydlig minskning i antalet fullföljda besvärsmål. Att med någon grad af tillförlitlighet uppskatta den vinst i arbetstid, som sålunda skulle tillföras högsta domstolen, vore dock gifvetvis ej möjligt.

Ett justitieråd fann likaledes lämpligt, att nedsättande af en revisionskillingen motsvarande afgift föreskrefves jämväl i besvärsmål, dock att i kriminella besvärsmål den tilltalades rätt till fullföljd icke gjordes däraf beroende. Däremot borde, enligt justitierådets mening, i alla mål, med undantag af sådana, där hofrätt vore första instans, talan enbart i fråga om rättegångskostnad ej få hos Kungl. Maj:t fullföljas.

Ett justitieråd ansåg sig böra hemställa till öfvervägande, huruvida icke, till förebyggande däraf, att åklagartalan mot hofrätts utslag fullföljdes i andra fall, än där något verkligt samhällsintresse sådant kräfde, och högsta domstolens arbetstid sålunda utan tillräckligt skäl upptoges med åklagarmål, stadgandet i 30 kap. 7 § rättegångsbalken borde undergå någon jämkning, så att däraf fullt otvetydigt frånginge, att dylik talan borde ifrågakomma, endast då det funnes synnerligen angeläget.

De åtgärder, som enligt hvad ofvan utvecklats vidtagits för att nedbringa balansen, hafva såsom framgår af de i början af denna redogörelse anförda siffror hittills icke ledt till det åsyftade resultatet. Orsakerna härtill torde hufvudsakligen vara att söka dels däri, att målen i genomsnitt visa en otvetydig tendens att blifva mera vidlyftiga och invecklade, dels ock däri, att antalet inkomna mål sedan lång tid tillbaka varit stadt i stegring.

Beträffande särskildt revisionssakerna, inkommo sålunda:

under 1880-talet i årligt medeltal	under 1890-talet i årligt medeltal	1900—1904 i årligt medeltal	1905—1909 i årligt medeltal	1910
448	493	526	610	714

Med berörda fakta för ögonen lär man redan nu kunna konstatera, att ej heller för framtiden någon afsevärd minskning i balansen är att förvänta, med mindre ytterligare åtgärder för sådant ändamål varda vidtagna. I afseende härå tillåter jag mig ock hänvisa till Kungl. Maj:ts proposition till 1910 års Riksdag med begäran om anslag till bestridande af kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform. I motiveringen anförde statsrådet och chefen för justitiedepartementet, efter att hafva framhållit, att en högsta domstol med tjuguen dömande ledamöter vore för våra förhållanden onaturligt stor, bland annat, följande: 'Å andra sidan kan med fog anmärkas, att ej ens nämnda antal är tillräckligt för att högsta domstolen skall kunna på ett fullt tillfredsställande sätt upprätthålla den tjänstgöring på afdelningar, som af domstolen fordras. Med kännedom om det för hvarje år växande antalet invecklade och svårlösta rättegångar måste man ock tvifvelsutan göra sig beredd på, att, om ej ytterligare åtgärder vidtagas, balansen icke skall låta sig nedbringas för någon afsevärdare tid.'

I samband härmed framhöll justitieministern jämväl, att verklig och varaktig bot för långsamheten i rättsskipningen uti högsta instansen ej lämpligen kunde vinnas annorledes än genom de af 1907 års Riksdag förkastade inskränkningarna i fullföljdrätten eller anordningar, som medförde

liknande verkan. Justitieministern var emellertid af den mening, att dylika åtgärder icke vore möjliga att genomföra annorledes än i samband med den af honom i propositionen förordade rättegångsreformen.

Utan tvifvel skulle det vara synnerligen olyckligt, om denna justitieministerns pessimistiska uppfattning vore riktig. Åtskilliga år lära nämligen ännu komma att gå, innan den stora rättegångsreformen varder lyckligen bragt i hamn. Och olägenheterna af, att balansen i högsta domstolen under tiden skulle allt fortfarande stiga eller åtminstone icke afsevärdt minskas, äro ju uppenbara.

I sistnämnda hänseende vill jag här återgifva följande yttrande af konstitutionsutskottet vid riksdagen 1856—1858: 'Om det nuvarande tillståndet' (den stora balansen i högsta domstolen) 'skulle få någon tid fortfara, skall ett tillstånd af ett slags rättslöshet inom svenska samhället uppstå. En sen rättvisa är mången gång föga bättre än ingen; tvistens föremål förlorar för parten ofta genom tidsutdräkten sitt värde; en tredskande, som i rättegången endast söker uppskof uti fullgörandet af en honom åliggande skyldighet, skall på det bekvämaste sätt vinna sitt mål; och en icke häktad förbrytare skall under en icke så obetydlig del af sin lefnad kunna undandraga sig vederbörlig näpst. En verksam rättsskipning är dock en af de viktigaste beståndsdelarna af den borgerliga samhälls-inrättningen, och ett af de oundgängligaste villkoren för ett folks odling och välstånd. — Men rättsskipningens *långsamhet*, med den däraf härflytande överksamheten, vore icke den enda menliga följden af högsta domstolens öfverhopande med göromål. Domstolens ledamöter kunna icke mer än andra vara undantagna från den mänsklighetens allmänna lag, att då skyndsamheten blifver verksamhetens regel, verksamhetens alster i samma mån försämrar. Ledamöterna äro dessutom vanligen i den ålder, då ett strängare och länge ihållande arbete icke kan förrättas utan våda för deras fortfarande arbetsförmåga. Arbetet är tillika af den art, att det förr undergräfvat själs- än kroppskrafterna, hvaraf följden kunde blifva, att ledamöter länge måste, såsom kroppsligen friska, anses arbetsföra och därför fortsätta tjänstgöringen,* fastän deras utnötta själsförmögenheter menligt inverkat på beskaffenheten och fortgången af domstolens arbeten. Men icke blott för hvila äro ledamöterna i behof af ledighet från de ansträngande domstolssessionerna, utan äfven för arbete. Sådana mera invecklade mål, hvilka ledamöterna icke anse sig kunna med tillräcklig säkerhet bedöma efter den muntliga föredragningen i domstolen, cirkulera mellan ledamöterna och utarbetas af dem hemma. — — —

* Numera måste, såsom bekant, justitieråd afgå vid 70 års ålder.

För att kunna uppfylla sina plikter såsom domare i sista instansen äro högsta domstolens ledamöter långt mer än andra domare i behof af ledighet för djupt och allvarligt begrundande och för omfattande rättsvetenskapliga studier. Samhället begär en verklig orättvisa, då det å ena sidan föreskrifver plikter och åligganden, men å den andra stänger möjligheten för deras uppfyllande.'

I anslutning till hvad konstitutionsutskottet sålunda yttrade om högsta domstolens uppgifter må här, i öfverensstämmelse med hvad som gjorts i högsta domstolen, dessutom betonas önskvärldheten däraf, att domstolens beslut måtte kunna erhålla en mera uttömmande motivering, än tiden nu medgifver, och domstolen sålunda sättas i tillfälle att fylla sin synnerligen viktiga uppgift att värna om enhet och konsekvens i lagtolkning och rättsskipning samt därigenom erbjuda allmänheten den säkra ledning vid bedömande af förekommande rättsförhållanden, som för samfärdselns tryggande och rättstvisters undvikande är af nöden.

Att justitierådets tid och krafter äro synnerligen strängt tagna i anspråk, lärer vara ostridigt. Vid behandlingen i högsta domstolen år 1904 af förslag till förebyggande af den långsamma rättsskipningen därstädes framhölls ock, att ingen, som hade någon kännedom om arbetet inom högsta domstolen, torde förvänta, att balansen skulle kunna afhjälpas eller för framtiden förebyggas genom högre arbetsintensitet, samt att redan nu torde i kvantitativt hänseende, d. v. s. med hänsyn till antalet afgjorda mål och ärenden, arbetsprodukten inom högsta domstolen i förhållande till antalet domare icke öfverträffas, knappast uppnås inom något annat lands högsta instans. Och för egen del har jag i annat sammanhang ansett mig kunna uttala den meningen, att icke något lands sista instans ställts under hårdare eller ens så hårda arbetsvillkor som vår högsta domstol.

I samband härmed bör emellertid en annan, närstående fråga beröras. I en vid 1905 års riksdag väckt motion, åsyftande åtgärder till förekommande af balans i högsta domstolen, yttrades, bland annat, följande: 'Till sist må framhållas en synpunkt, som ej hitintills beaktats i ärendet. Uppkomsten af en balans kan bero ej blott på göromålens mängd, utan ock i icke obetydlig mån på arbetsledningen inom domstolen. I en kollegial domstol kan ordföranden utöfva stort inflytande på arbetets produktivitet. Det är en stor skillnad, om han söker leda öfverläggningen eller inskränker sig till att afvakta den tidpunkt, då samspråket afstannar af sig själf, därför att ledamöterna omsider tröttnat på att upprepa sina skäl. Ordföranden bör ock taga samlande initiativ till sammanfattande formuleringar af sväfvande spörsmål. Och det tillkommer honom att hofsam samt afböja öfverläggningens gagnlösa utsväfvande till sidofrågor eller

alltför oviktiga detaljer. Genom ett dylikt ingripande behöfver ej åsidosättas ärendenas grundliga behandling, hvilken tvärtom befordras genom ett sådant förfarande. — — — I högsta domstolen är ingen ledamot utsedd att såsom president öfvervaka arbetet i sin helhet, och icke heller utfärdas särskilda förordnanden för ordförandena på afdelningarna. På hvarje afdelning skall den äldste ledamoten själfskrifvet vara ordförande. I och för sig är en dylik jämlikhet mellan alla ledamöterna tilltalande. Men det kan ju ifrågasättas, om det ej för arbetsledningen kunde vara fördelaktigt, att, såsom förhållandet är vid högsta domstolen i andra länder, en eller flere ledamöter förordnades till ordförande inom domstolen. Den sålunda förordnade fick därigenom en uppfordran att särskildt vaka öfver arbetets gång och äfven större auktoritet i sin uppgift. Kanske kunde också en sådan anordning leda till, att en ledamot, som i påfallande grad saknade fallenhet för ett dylikt uppdrag, ej gjorde anspråk på att i sin tur ihågkommas med detsamma.'

Vid behandlingen af denna motion i Första kammaren ansåg sig en talare böra 'nedlägga en gensaga mot det af motionären i motionen uttalade klander mot det sätt, hvarpå ordförandena i högsta domstolens afdelningar ledt dessas förhandlingar'.

Detta yttrande gaf emellertid en annan kammarens ledamot, som själf förut tillhört högsta domstolen, anledning till följande replik: 'Motionären har framställt en sak, som den föregående talaren bemötte med en protest, men som jag för min del skall bemöta med ett erkännande, frågan nämligen om arbetets ledning inom högsta domstolen. Jag anser det vara en förtjänst af motionären, att han uttalat detta, att frågan om arbetets ledning verkligen är något, som bör beaktas. För den, som vid utländska domstolar sett, hvilken stark arbetsledning där förekommer, hvilken planering för arbetet man där finner, för den är det öfverraskande, att man icke finner något sådant lämpligt och naturligt hos oss. Jag tror tvärtom, att man på den vägen kan vinna icke litet.'

Frågan om starkare arbetsledning inom högsta domstolen är gifvetvis, särskildt med hänsyn till det understöd från sakkunnigaste håll, den sålunda vunnit, förtjänt af att tagas i närmare öfvervägande. Uppenbarligen kan man dock icke genom någon förbättring uti frågavarande afseende helt vinna det åsyftade målet, förekommandet af balans i högsta domstolen. Härför fordras äfven andra och kraftigare medel.

Vid valet af de medel, som härutinnan kunna stå till buds — i hvilket afseende jag hänvisar till den föregående framställningen — lär man nu utan vidare kunna utmönstra två: ökning af justitierådets antal och högsta domstolens tillfälliga förstärkning genom extra ordinarie bisittare.

Äfvenledes är jag för min del öfvertygad om, att man för närvarande icke med utsikt till framgång kan återupptaga tanken på revisionsskillingens höjande. Denna utväg till rådande af bot å missförhållandet i fråga måste jag betrakta såsom stängd med hänsyn till den starka motvilja mot rättsväsendets fördyrande, som förut visat sig inom Riksdagen.

Af enahanda skäl lämnar jag här jämväl ur räkningen det inom högsta domstolen väckta förslaget att belägga fullföljden i besvärsmål med en afgift, motsvarande revisionsskillingen.

Ej heller vågar jag för lättande af högsta domstolens arbetsbörda förorda den utvägen, att högsta domstolens pröfningsrätt i dit fullföljda mål varder sålunda begränsad, att rätt att där förebringa ny bevisning skulle borttagas eller åtminstone inskränkas, och att följaktligen beträffande sakfrågan skulle bero vid hofrättens pröfning. En dylik reform, som utan tvifvel har framtiden för sig, lärer nämligen förutsätta ändringar i de lägre domstolarnas organisation och processverksamhet.

Bland de af lagutskottet vid 1907 års riksdag uti ifrågavarande afseende föreslagna anordningarna har allenast en icke blifvit försökt, nämligen den, som afsåg, att vissa *klasser* af mål skulle uteslutas från rätten till fullföljd i högsta domstolen.

Såsom lämpliga att i detta hänseende komma i betraktande hafva vissa skiftesråd blifvit utpekade. Man har därvid särskildt tänkt sig inrättande af en specialdomstol såsom högsta instans för dessa mål och andra till närgränsande rättsområden hörande ärenden. I motiven till det år 1911 afgifna förslaget till lag om skifte af jord m. m. yttras i afseende härå följande:

'Kommittén har jämväl haft under öfvervägande spörsmålet om lämpligheten att inrätta en specialdomstol såsom högsta instans för skiftesråd och andra till närgränsande rättsområden hörande ärenden, såsom vattenmål — — —. Det har ej kunnat förnekas, att afsevärda fördelar, särskildt ökad snabbhet i målens afgörande, skulle kunna vinnas genom en sådan anordning. Men i betraktande af de stora svårigheter, som ställa sig i vägen för åstadkommande af en fullt kompetent dylik specialdomstol, har kommittén funnit sig icke böra framställa något förslag i denna riktning. Förslaget går alltså ut från, att högsta domstolen fortfarande kommer att utgöra andra och högsta instans i skiftesråd, hvarvid emellertid som önskemål torde kunna uppställas, att indelningen och föredragningen inom högsta domstolen så ordnas, att alla skiftesråd komma på en afdelning, och att å denna minst två ledamöter äro tjänstgörande under längre tid i följd.'

I det af vattenrätts- och dikningslagskommittéerna år 1911 afgifna

förslag till vattenlag m. m. har man likaledes stannat vid den åsikten, att vattenmålen borde fullföljas till högsta domstolen.

Beträffande det här ofvan omförmälda förslaget, att talan enbart angående ersättning för rättegångskostnad ej skulle få fullföljas hos Kungl. Maj:t, lärer kunna göras det inkastet, att, om i hofrätt vinnande part alldeles icke eller allenast i otillräcklig grad erhåller ersättning för hvad han i rättegången nödgats utgifva, han i själfva verket icke ens i fråga om hufvudsaken bekommit hela sin rätt, och att konsekvensen därför synes fordra, att part, som äger draga under Kungl. Maj:ts pröfning tvistens egentliga föremål, också bör äga att dit fullfölja sitt anspråk på ersättning för rättegångskostnaden.

I hvarje händelse skulle en bestämmelse af nu ifrågavarande innebörd uppenbarligen icke vara af afsevärd betydelse beträffande högsta domstolens balans. Och detsamma gäller de för öfrigt beaktansvärda förslagen, att fullföljd till högsta domstolen icke skulle medgifvas i mål angående förseelser, som fölle utom området för grundlag, allmän strafflag, strafflagen för krigsmakten och strafflagen för präster, äfvensom att stadgandet i 30 kap. 7 § rättegångsbalken borde undergå sådan jämkning, att däraf fullt otvetydigt framginge, att åklagartalan mot hofrätts utslag finge fullföljas, endast då det funnes synnerligen angeläget.

Ej heller i öfrigt lärer någon på en gång lämplig och verksam begränsning af rätten till ändringssökande i högsta domstolen vinnas på ifrågavarande af lagutskottet vid 1907 års riksdag anvisade utväg, eller att från fullföljd utesluta vissa *klasser* af mål.

I afseende härå må framhållas, att, då frågan om åtgärder för balansens minskning år 1907 var före i högsta domstolen, en inom justitiedepartementet utarbetad öfversikt öfver utländsk lagstiftning 'angående begränsning af rätten att fullfölja talan i högsta instansen med särskild hänsyn till arten af de mål, som icke få dragas under dess pröfning', tillhandahållits högsta domstolens ledamöter, hvilka emellertid torde hafva funnit de begränsningar af denna art, som annorstädes genomförts eller föreslagits, icke lämpligen kunna tjäna till förebild för svensk lagstiftning.

Af hittills föreslagna medel till afarbetande af den nu befintliga stora balansen i högsta domstolen och till förekommande af sådan balans i framtiden återstår allenast ett, eller införandet af en summa revisibilis, att här ytterligare beröra. Att detta medel skulle vara effektivt, har icke blifvit af någon bestridt. Mot detsamma har däremot anförts, att det så lätt framstode såsom en olikhet inför lagen. Må vara, att detta inkast icke kan fränkännas betydelse. Utomordentliga förhållanden kräfva emel-

lertid utomordentliga åtgärder. Och då andra, lika verksamma medel till frågans lösning icke erbjuda sig, finnes enligt min mening icke längre något val. Att nu, före den stora rättegångsreformens genomförande, tillgripa ifrågavarande medel bör desto mindre kunna möta några betänkligheter, som man för visso icke behöfver vara i besittning af någon siareförmåga för att kunna förutsäga, att, om en summa revisibilis nu varder stadgad, någon ändring häri icke kommer att ske genom nämnda reform. En rättegångsreform, som ej från fullföljd till högsta domstolen utesluter mål, då värdet af hvad som tappats icke öfverskrider en viss, i lag fastslagen summa, lärer man icke kunna vänta.'

Enligt den sålunda framlagda utredningen ävensom av mig sedermera inhämtade upplysningar utgjorde antalet balanserade revisionsmål i högsta domstolen vid 1910 års slut 1,185 och vid 1911 års slut 1,278, varjämte balansen vid 1912 års slut torde hava uppgått till minst 1,430. Antalet inkomna revisionsmål utgjorde 714 år 1910 och 677 år 1911, varjämte till den 1 december 1912 till högsta domstolen inkommit 725 dylika mål.

Dessa siffror visa, att balansen av revisionsmål i högsta domstolen betydligt vuxit under de senaste åren. Då därjämte de inkomna revisionsmålen antal ådagalagt en obestriddig tendens att ökas,* anser jag det vara uppenbart, att verksamma åtgärder snarast möjligt måste vidtagas för det häri liggande missförhållandets undanröjande. Till stöd härför lärer icke behöva åberopas något utöver vad jag redan anfört.

Beträffande sättet för en lämplig lösning av frågan har jag visserligen icke frångått min förut angivna ståndpunkt. Då emellertid för mig naturligtvis huvudsaken är, att rättelse vinnes, och sättet, huru detta lämpligen skall ske, är av underordnad betydelse, samt jag ej vill förneka möjligheten av, att en lösning kan erhållas genom anlitan av någon annan utväg än jag tänkt mig, har jag ansett mig icke böra framställa något bestämdt förslag i ämnet utan hemställer,

att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under omprövning, genom vilka åtgärder det anmärkta missförhållandet i avseende å rättsskipningen i högsta domstolen måtte kunna avhjälpas, samt till Riksdagen, om möjligt redan år 1914, inkomma med det förslag, vartill denna prövning kan föranleda.»

---

* Den minskning i antalet öfriga mål, som uppkommit därigenom, att en del ansökningsärenden öfverflyttats till regeringsrätten, är icke af någon afsevärd betydelse.

Konungens doms rätt utövas enligt regeringsformen av Konungens högsta domstol. Ledamöterna i denna domstol hade alltifrån densamma inrättande år 1789 varit till antalet tolv och arbetat på en avdelning. Det mer och mer växande antalet balanserade mål och ärenden föranledde emellertid en vid riksdagen 1859—1860 beslutad grundlagsändring, varigenom i förenämnda paragraf infördes bestämmelsen, att högsta domstolen skulle bestå av minst tolv, högst aderton justitieråd, samt att deras antal ej finge ökas utöver tolv, såvida ej Konungen och Rikens Ständer beslöte, att högsta domstolen skulle arbeta på avdelningar. Genom en den 23 oktober 1860 utfärdad stadga föreskrevs, att högsta domstolen skulle intill dess annorledes förordnades, arbeta på två avdelningar och utgöras av sexton justitieråd.

Denna väsentliga ökning i antalet ledamöter i domstolen medförde till en början ett gynnsamt resultat. Under det vid början av år 1861 till domstolen inkomna revisionssaker i allmänhet ej avgjordes förr än efter mer än två år från det de inkommit, hade redan år 1869 balansen hunnit så avarbetas, att dylika mål i medeltal avgjordes efter fyra månader. Sedan emellertid efter någon tid domstolens arbetsbalans ånyo börjat ökas, har densamma sedermera alltjämt visat tendens att stegras och under senare år i oroväckande grad tilltagit. Anledningen härtill torde få sökas i flera omständigheter. Sedan samfärdseln genom förbättrade kommunikationer underlättats och tillgången på juridiskt bildade biträden blivit större, har för mången möjliggjorts att till högsta instansen fullfölja rättegång, som eljest skulle stannat i lägre rätt. Genom samhällslivets utveckling i allmänhet hava rättegångarna tilltagit i antal, och samtidigt härmed hava de till högsta domstolen fullföljda målen tillväxt i omfång och blivit av mer invecklad beskaffenhet.

Såsom av justitieombudsmannens ovan intagna redogörelse framgår, hava under de senaste 20 åren vid upprepade tillfällen åtgärder vidtagits för att råda bot för de missförhållanden, som en tilltagande arbetsbalans måste medföra. Därvid har man i första runnet sökt anlita den förut begagnade utvägen att öka antalet av domstolens ledamöter. År 1897 ökades sålunda antalet till 18, år 1905 provisoriskt till 21 och senast år 1909 till 24, av vilka dock tre skola tjänstgöra i det samtidigt inrättade lagrådet. Genom dessa åtgärder har vunnits, att högsta domstolen under viss del av året kunnat arbeta på tre avdelningar, så att domstolens sammanlagda arbetstid, som enligt bestämmelserna i ovannämnda stadga uppgick till omkring 66 arbetsveckor om året, sedermera ökats, efter år 1897 till 82 och efter år 1905 ända till 101 arbetsveckor samt numera enligt

lagen om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar den 26 maj 1909 utgör 103 arbetsveckor.

Åtgärder hava emellertid även vidtagits för att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen. Sålunda förordnades genom lag den 18 maj 1894, att fattigvårdsmål ej vidare finge från kammarrätten fullföljas till Kungl. Maj:t. Enligt lag den 14 juni 1901 höjdes revisionsskillingen från 100 till 150 kronor, och samtidigt därmed stadgades förbud för allmän åklagare att hos Konungen fullfölja talan utan justitiekanslerns förordnande, varjämte slutligen i samband med inrättandet år 1909 av lagrådet och regeringsrätten, högsta domstolen befriades från laggranskningen och en del ansökningsärenden.

Emellertid har, såsom justitieombudsmannen framhållit, vad sålunda under dessa år åtgjorts för nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans icke haft åsyftad verkan. Såsom de anförda statistiska uppgifterna utvisa, hava de berörda åtgärderna, även efter år 1909, icke kunnat förhindra arbetsbalansens fortgående stegring, än mindre föranlett minskning däri. Balansen enbart av revisionsmål, som enligt justitieombudsmannens redogörelse vid 1910 års slut utgjorde 1,185 och vid slutet av år 1911 1,278, har av justitieombudsmannen beräknats vid 1912 års slut uppgå till minst 1,430, och, enligt vad utskottet inhämtat, lär sammanlagda antalet balanserade mål och ärenden vid sistnämnda tidpunkt väsentligt överstiga 2,000.

Till belysande av de olägenheter, som härigenom vållas, må här anföras, att under det vid slutet av 1880-talet för avgörandet av till högsta domstolen inkomna revisionssaker i medeltal åtgingo 8 månader och under år 1897 1 år och 5 månader, motsvarande medeltal numera torde vara väsentligt högre och i fråga om vanliga revisionssaker kunna beräknas till åtminstone $2\frac{1}{2}$ år.

Den fara för en ändamålsenlig rättsskipning, som ett dylikt förhållande innebär, torde icke behöva särskilt framhållas. Den därav framkallade oerhörda långsamheten i rättsskipningen i högsta instansen måste anses vara en verklig olycka för rättstillståndet i landet. För upprätthållandet av en god samfundsordning och för samhällets utveckling i dess helhet är uppenbarligen en snabb rättsskipning av den största betydelse, och för den enskilde måste ett långvarigt dröjsmål med avgörandet av rättegångarna i högsta instansen ofta komma att föranleda rättsförlust eller medföra andra menliga följder av den allvarligaste beskaffenhet. Av ej ringa betydelse synes utskottet jämväl vara, att, såsom vid frågans behandling inom högsta domstolen framhållits, på grund av det anmärkta missförhållandet domstolen hindras att åt sina beslut giva en så uttömmande motivering, som önskligt vore, samt därigenom på ett

mera ändamålsenligt sätt fylla sin synnerligen viktiga uppgift att värna om enhet och konsekvens i lagtolkning och rättsskipning.

De ifrågakommande olägenheterna torde vara så mycket betänkligare, som, oavsett den omständigheten, att balansen nu är större än under något av de senaste 20 åren och särskilt ifråga om revisionsaker större än någonsin förut, den årliga tillökningen i balansen även visat tendens att stegras. Under sådana förhållanden och då, med hänsyn till den allt hastigare tilltagande ekonomiska utvecklingen, all anledning finnes att antaga, det rättegångarnas antal och omfång även framgent skola komma att ökas, torde det vara uppenbart, att effektiva åtgärder med det snaraste måste vidtagas ej blott för den nuvarande balansens avarbetande utan även för att för framtiden minska högsta domstolens arbetsbörda och därigenom möjliggöra en snabbare rättsskipning.

Vid valet av de utvägar, som för vinnande av det åsyftade målet, må stå till buds, framstår i första hand till bedömande frågan, huruvida icke en ytterligare ökning av justitierådets antal skulle kunna ske. Emellertid hava vid alla de tillfällen, då, såsom ovan anförts, denna utväg anlitas, olägenheterna av ett allt för stort antal ledamöter i högsta instansen starkt betonats, och det har därvid i allmänhet ställts i utsikt att, då med den beslutade ökningen av arbetskrafterna den befintliga balansen reducerats, antalet ledamöter åter skulle kunna nedbringas. Med hänsyn till den erfarenhet, som i detta hänseende föreligger, torde dock med visshet kunna antagas, att en dylik reduktion av medlemsantalet, sedan en ökning en gång skett, icke vidare skall låta sig göra. Att under sådana förhållanden nu företaga en ytterligare ökning av detta antal, som under endast de sist förflutna femton åren ökats med ej mindre än femtio procent och redan nu är proportionsvis större hos oss än i något annat europeiskt land, synes utskottet vara en åtgärd, som icke bör ifrågakomma.

Emellertid har, på sätt jämväl av justitieombudsmannens ovanintagna redogörelse framgår, vid olika tillfällen åtskilliga andra åtgärder i förevarande syfte varit på tal. Sålunda har bland annat föreslagits, att extra ordinarie bisittare i högsta domstolen skulle förordnas för avarbetande av den befintliga, arbetsbalansen samt att åtgärder skulle vidtagas för åstadkommande av en mera ändamålsenlig arbetsledning inom domstolen.

Vidare har ifrågasatts att inskränka högsta domstolens prövning av målen till att omfatta allenast rättsfrågan samt att återinföra det i 1734 års lag stadgade, men sedan lång tid tillbaka icke tillämpade och sedermera genom lagen om ändringar i vissa delar av rättegångsbalken den 14 juni 1901 formligen upphävda förbudet mot att i högsta domstolen föreläggas ny bevisning.

Särskilt har emellertid framhållits nödvändigheten att minska tillströmningen av mål till högsta domstolen. I sådant hänseende hava åtgärder varit i fråga dels till inskränkning av rätten att fullfölja talan till högsta instans och dels till försvärande av fullföljden i de fall, då sådan medgivits.

I förstnämnda hänseende har ifrågasatts, att helt och hållet utesluta rätten till sådan talan i fråga om vissa klasser av mål. Särskilt har därvid bland annat framhållits, att talan enbart i fråga om rättegångskostnad ej borde vara tillåten, att även andra utsökningsmål än lagsökningsmål lämpligen kunde stanna i andra instansen, att i fråga om brottmål, de, som fölle utanför området för grundlag, allmän strafflag, strafflagen för krigsmakten och strafflagen för präster, ej skulle få från sistnämnda instans fullföljas o. s. v. Det har vidare framhållits, att under förutsättning av vissa andra reformers genomförande fullföljd av sådana mål, vid vilkas avgörande meningsskiljaktighet i underdomstolarna icke yppats, lämpligen kunde förbjudas; varjämte i fråga om brottmålen ifrågasatts, att inskränka parts rätt att fullfölja talan till mål av grövre beskaffenhet, att utesluta målsäganden från rätten att fullfölja talan samt att stadgandet i 30 kapitlet 7 § rättegångsbalken skulle undergå sådan jämkning, att därav fullt klart framginge, att fullföljd av talan i åklagaremål endast finge ske, då det funnes synnerligen angeläget.

Till försvärande av fullföljden i de fall, där densamma medgivits, har bland annat satts i fråga att införa revisionsskilling jämväl i fråga om besvärsmål, att höja revisionsskillingen till visst högre belopp, att införa en i förhållande till tvisteföremålets värde progressiv revisionsskilling, samt att återinföra den genom ovannämnda lag den 14 juni 1901 upphävda bestämmelsen om parts skyldighet att för rätt till fullföljd av talan fullgöra hovrättens dom.

I huvudsak anser sig utskottet rörande de ifrågasatta medlen till åstadkommande av minskning i högsta domstolens arbetsbörda kunna ansluta sig till vad justitieombudsmannen, till den del han yttrat sig öfver desamma, i sin ovanintagna framställning anført. Härvid vill dock utskottet ytterligare betona att det i Kungl. Maj:ts ovannämnda proposition till 1907 års riksdag upptagna förslaget att höja revisionsskillingen enligt utskottets förmenande icke bör ifrågakomma. Över huvud taget torde förmågan att gälta revisionsskilling icke kunna anses vara en rättvis grund för bestämmande av de fall, då part i rättegång bör få till högsta instans fullfölja sin talan. Såsom vid upprepade tillfällen framhållits, skulle en höjning av denna avgift förnämligast komma att drabba personer i svag ekonomisk ställning, vilka ej på grund av fattigdom äga åtnjuta befrielse

från avgiftens erläggande, men för vilka i allt fall dess utgivande skulle vara synnerligen kännbart. Att en dylik åtgärd ej heller står i överensstämmelse med den uppfattning om parters rättighet i förevarande hänseende, som i allmänhet gör sig gällande, torde tydligt framgå av det starka motstånd, som Kungl. Maj:ts ovannämnda förslag vid 1907 års riksdag rönt.

Vad angår frågan om lämpligheten att återinföra förbudet mot förebringande av ny bevisning i sista instansen inser utskottet till fullo de starka betänkligheter, som mot en sådan anordning göra sig gällande, särskilt med hänsyn till den nuvarande organisationen av våra underrätter och den svaga processledningen i många av dem. Onekligen skulle det framstå såsom synnerligen otillfredsställande att, i händelse en annan uppfattning av sakfrågan gjort sig gällande i hovrätten än i underrätten, tappande part skulle vara utestängd från möjligheten att i högsta instansen förebringa den bevisning, som han, om en verksammare processledning det föranlett, utan svårighet kunnat förebringa, men vars behövlighet under nuvarande förhållanden först genom hovrättens dom blivit för honom klargjord. Å andra sidan torde dock kunna erinras, att den nu rådande friheten i förevarande hänseenden i betänklig utsträckning medfört, att parter först i högsta instansen förebragt den för målets rätta bedömande erforderliga utredningen. Skulle ett förbud av ifrågavarande art vid närmare undersökning befinnas ägnat att i mera avsevärd mån befrämja minskning av högsta domstolens arbetsbörda — något som utskottet icke finner sig i tillfälle att med tillräcklig säkerhet bedöma — synes det därför utskottet, att denna utväg, trots förenämnda därmed förknippade olägenheter, bör komma under övervägande.

Huruvida av de här ovan i övrigt omnämnda förslagen ett eller flera må vara lämpade att vid ett slutligt ordnande av denna fråga komma till användning, torde jämväl först efter en närmare utredning kunna bedömas. Av vad vid frågans föregående behandling såväl inom riksdagen som högsta domstolen förekommit, synes utskottet dock i varje fall uppenbart, att de utvägar, som sålunda, enligt vad ovan nämnts, vid olika tillfällen varit på tal, icke äro tillräckliga för vinnande av det mål, varom här är fråga.

Under sådana förhållanden torde, såsom justitieombudsmannen framhållit, för minskande av arbetsbalansen inom högsta domstolen och till förekommande av sådan balans i framtiden, huvudsakligen endast återstå det medel, som i utländsk lagstiftning under liknande förhållanden anlåtats, nämligen att för sådana mål i allmänhet, i vilka tvisteföremålet kan uppskattas till ett visst penningvärde, såsom villkor för rätt att fullfölja

talans stadgas, att detta uppgår till ett visst minimibelopp, en s. k. summa appellabilis (revisibilis).

Uteslutandet av ringare mål från fullföljd från en instans till annan är för äldre svensk rättsuppfattning ej främmande. Enligt 1734 års lag vädjades i stad, där kämnarsrätt fanns inrättad, från nämnda rätt till rådstuvurätt; i Stockholm dock endast om huvudsaken hade högre värde än 30 daler. För städerna Arboga, Falun, Göteborg, Norrköping och Jönköping gällde enligt särskilda för dessa städer under tiden från 1620 till 1716 utfärdade privilegier en appellationssumma av 50 daler. Från rådstuvurätt var enligt 25 kap. 16 § rättegångsbalken i dess ursprungliga lydelse ej tillåtet vädja till hovrätt, där ej huvudsaken i värde översteg 50 daler. För åtskilliga städer gällde en betydligt högre summa appellabilis, växlande mellan 100 och 1,000 daler. Mot lagmans dom var vad till hovrätt tillåtet endast om huvudsaken översteg 50 daler eller tvisten rörde något, som ej kunde utsättas till visst värde i penningar. Dessa lagstadgade förbud mot fullföljd av vissa mål bortföll fullständigt först vid kämnars- och lagmansörätternas avskaffande genom förordningen den 18 april 1849.

Att i större och folkrikare länder än vårt man sett sig nödsakad att för avvärjande av den eljest ofantliga tillströmningen av mål till högsta instansen vidtaga djupt ingripande åtgärder av flerahanda slag, är helt naturligt. Sålunda har man exempelvis i Tyskland, oaktat där endast rättsfrågan, men ej bevisfrågan är föremål för högsta domstolens prövning, likväl under de senaste åren sett sig nödsakad att höja det för rätt till fullföljd av talan stadgade minimivärdet först år 1905 från 1,500 mark till 2,500 mark och därefter år 1910 — på riksdagens initiativ — till 4,000 mark. I Österrike, det land, vars rättsskipning lär vara den snabbaste i Europa, har begränsningen av högsta instansens prövning till rättsfrågan ej heller varit tillräcklig för att förhindra uppkomsten av en fullkomligt nedtryckande arbetsbörda, med anledning varav regeringen till nu pågående riksdagssession framlagt förslag om begränsning av fullföljdsrätten till högsta domstolen även på det sätt, att talan till nämnda instans mot en dom, varigenom underrättens utslag fastställts, ej är tillåten, då tvisteföremålets värde ej överstiger 1,000 Kronen.

Men även i länder med mindre folkmängd än Sverige, i vilka på grund därav de ifrågavarande förhållandena torde vara gynnsammare än hos oss, har man funnit sig icke kunna undvara en anordning av detta slag. Så är exempelvis förhållandet i Danmark, där i mål om förmögenhetsrättsliga anspråk talan till högsta instansen ej får fullföljas, med mindre föremålet för tvisten har ett värde av 200 kronor. Ehuru i Danmark tillströmningen av mål till Högesteret torde motverkas av tvånget för part att

där företrädas av advokat och av den höga kostnadsersättning, som lärers ådömas den tappande parten, har man emellertid ansett sig icke kunna stanna vid nämnda belopp; utan har genom den år 1908 utfärdade Lov om Rettens Pleje, vilken dock ännu ej trätt i kraft, motsvarande summa bestämts till 300 kronor. I Norge få mål rörande förmögenhetsrättsliga värden icke fullföljas till högsta instansen, om ej föremålet för tvisten uppgår till 1,000 kronor, och vid detta belopp har gränsen jämväl bibehållits i det av regeringen 1910 framlagda, i denna del av stortingets förstärkta justiskomité tillstyrkta förslaget till lag om rättegången i tvistemål, oaktat enligt nämnda förslag högsta domstolens prövning inskränkts till att omfatta allenast rättsfrågan.

I den kungl. proposition, som år 1907 förelades Riksdagen, hade, såsom justitieombudsmannen erinrat, till begränsning av fullföljden till högsta domstolen, förutom ovannämnda höjning av revisionsskillingen, jämväl föreslagits stadgande av en summa appellabilis. Kungl. Maj:ts förslag blev emellertid även i denna del av lagutskottet avstyrkt och vann ej heller Riksdagens bifall. Härtill torde i väsentlig mån hava bidragit, att man ansåg sig böra avvakta verkningarna av inrättandet av den då ifrågasatta regeringsrätten och de åtgärder, som kunde antagas bliva i samband därmed vidtagna för högsta domstolens befriande från uppgiften med laggranskningen ävensom från handläggningen av vissa ansökningsärenden. Såsom ovan framhållits, har det emellertid visat sig, att de åtgärder, som i samband med inrättandet av lagrådet och regeringsrätten vidtagits, i så ringa grad motsvarat de förväntningar, som i detta hänseende ställts på dem, att de icke ens varit tillräckliga för att förhindra en ökning i domstolens arbetsbalans.

Med hänsyn härtill och då det synes utskottet vara av största vikt, att vad nu i denna fråga åtgöres varder av beskaffenhet ej blott att tillfälligtvis förbättra ställningen, utan även och framför allt att på ett varaktigt och för framtiden betryggande sätt förhindra en återgång till nu rådande förhållanden, måste enligt utskottets förmenande vid en lösning av den förevarande frågan även den här senast onnämnda av justitieombudsmannen förordade utvägen komma i betraktande.

Utskottet vill emellertid framhålla, att nu ifrågasatta begränsning av fullföljdsrätten, som uppenbarligen endast kan komma till användning i fråga om sådana mål, där tvisteförenålet kan uppskattas till något visst penningvärde, bör förbindas med särskilda bestämmelser i fråga om rätten att fullfölja mål, som kunna vara av särskilt betydelsefull beskaffenhet, såsom exempelvis jordatvister, samt att härutöver torde finnas nödigt att — såsom förhållandet är i Danmark och Norge — öppna möjlighet att,

efter särskild prövning av någon därför lämpad myndighet få fullfölja talan även i sådana fall, då avgörandet har betydelse utanför den föreliggande saken, eller när denna är av väsentlig vikt för den klagande parten utöver det förmögenhetsvärde den omedelbart angår.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under omprövning, genom vilka åtgärder det anmärkta missförhållandet med avseende å rättsskipningen i högsta domstolen måtte kunna avhjälpas, samt till Riksdagen, om möjligt redan år 1914, inkomma med det förslag, vartill denna prövning kan föranleda.

Stockholm den 3 mars 1913.

På lagutskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.

Reservation:

Herr *Lindhagen*, med vilken herr *Lindqvist* i huvudsakliga delar instämt, har beträffande motiveringen anført:

»Då nu frågan om högsta domstolens arbetsbalans åter förekommer, vore det väl, om man någon gång toge lärdom av erfarenheten. Många förslag i detta ämne har Riksdagen haft att behandla, och för varje gång har man hängivit sig åt förhoppningar, som sedan fullständigt gäckats. Även nu synes det vara allenast en viss sak, vid vilken förväntningarna förträdesvis fästa sig, och detta oavsett att man på samma gång ryggat tillbaka att göra klart för sig hur långt man vill gå och dessutom saknar all kunskap om verkningarna i brist på varje statistiskt underlag. Några påtagliga riktlinjer, som kunna förväntas föra fram till ett önskvärt resultat, har lagutskottet knappast framlagt. Därtill kommer att den nu speciellt föreslagna utvägen i och för sig ej är särdeles tilltalande utan även den allmänt hänföres till en så kallad nödfallsutväg. Det förefaller mig som om sakens verkliga befrämjande kraft, att utskottet något frejdigare inlätit sig på ämnet i stället för att iakttaga den största försiktighet i en del

punkter där ett allvarligt övervägande säkerligen skulle kunnat uträtta något. Av dessa skäl anser jag mig pliktig att, trots saknaden av tillräcklig beredsetid, söka framkomma med några ytterligare synpunkter.

Revisionsskillingen.

Vid sökandet efter de effektiva medel, som skola kunna varaktigt avhjälpa missförhållandet, framställer sig alltid höjandet av revisionsskillingen som ett av de mest verksamma. Utskottet tager visserligen avstånd från en sådan utväg. Men då utskottet haft till uppgift att samla olika meningsskiftningar under en hatt, är det nog ej så helt med enhälligheten i detta avståndstagande. Frågan kommer alltid att ligga på lur för att oavlåtligt ånyo framföras, när man ställes inför den allvarliga uppgiften att verkligen lösa frågan på ett tillfyllestgörande sätt. Det förspörjes också, att denna utväg ingalunda är definitivt uppgiven bland dem, som fått i uppdrag att utreda rättegångsförfarandets förbättring.

Det är sant, att en höjning av revisionsskillingen utan hänsyn till skilda förhållanden är en synnerligen, man kan nästan säga, förhatlig åtgärd, såsom innefattande en kränkning reellt sett av likheten inför lagen. Att införa en i förhållande till tvisteföremålets värde progressiv revisions-skillning och på det sättet åstadkomma en förhöjning är väl något mindre brutalt men drabbar i alla fall olika rättssökande synnerligen ojämt med hänsyn till deras olika förmögenhetsställning i allmänhet.

Då man emellertid här har ett av de få effektiva medel som står till buds, kan det icke vara riktigt att på sätt utskottet gjort alldeles släppa detsamma. Det kan nämligen då i alla fall såsom en oundgänglig nödfallsutväg trots sin förkastlighet komma tillbaka uti de former, i vilka utskottet begränsat möjligheterna för denna utvägs anlitan. Uti själva medlets natur ligger emellertid, enligt min uppfattning, en anvisning på en anordning, som med fog skulle kunna tillitas under nuvarande ofullkomliga förhållanden.

Revisionsskillingen, som förut var 100 kronor men i följd av nödläget år 1901 höjdes till 150 kronor, har till uppgift att hindra målens tillströmning på det sättet, att parterna betagas lust till fullföljd av talan särskilt i oträngda fall genom utsikterna att behöva offra revisionsskillningens belopp, ifall ändring ej sker i hovrättens dom. Denna verkan kommer dock att bli synnerligen olika allt efter som en part har råd att offra beloppet eller icke. Det principiellt fullständigt oriktiga och i tillämpningen synnerligen obilliga i en sådan rättsordning mildras visserligen genom utvägen för part att då han kan styrka sin oförmåga på grund

av fattigdom att nedsätta revisionsskillingen, bliva därifrån befriad. Denna anordning är dock också mycket otillfredsställande, i det att den uppdelar alla parter i allenast två grupper, sådana som kunna styrka fattigdom å ena sidan och alla andra utan åtskillnad å den andra sidan. Synnerligen förmögna parter behöva ej vidkännas större utgift än alla dessa personer i svag ekonomisk ställning, vilka, såsom utskottet uttrycker det, ej på grund av fattigdom äga åtnjuta befrielse från avgiftens erläggande, men för vilka i allt fall dess utgivande skulle vara synnerligen kännbart.

Vill man på ifrågavarande väg såsom ju meningen är hos olika parter skapa en någorlunda lika betänksamhet att fullfölja talan, kan detta icke uppnås på annat sätt än att revisionsskillingen göres progressiv efter deras förmögenhetsförhållanden. Därmed vinnes också en annan utomordentligt viktig sak nämligen att en någorlunda likhet inför lagen träder fram i stället för den nuvarande skriande olikheten. Lika väl som medborgarna beskattas i förhållande till sina inkomster samt detta numera genom icke blott en enkel utan även en dubbel progression, lika riktigt och lämpligt synes det vara att de även som rättegångsparter få nedsätta revisionsskillning efter enahanda grund med hänsyn till sin taxerade inkomst. Med en sådan anordning skulle man kanske kunna börja med det gamla beloppet hundra kronor samt sedan göra en *högst betydande* progression med någon kombination även med hänsyn till tvisteföremålets värde. Endast på detta sätt kan man åstadkomma någon minskning i alla dessa stora ofta invecklade och vid föredragning mest tidsödande mål, som härflyta från det nutida ekonomiska livets rastlösa verksamhet. Därigenom skulle också staten erhålla ett ingalunda föraktligt bidrag till bestridande för omkostnaderna för rättsskipningen.

Då jag väckte detta förslag inom utskottet vann det ingen anklang. I stort sett bemöttes det med tystnad förmodligen därför, att det var något nytt. En röst höjdes dock emot detsamma på den grund, att förslaget skulle vara väl radikalt. Men meningen är ju dock att nu omsider finna utvägar, som kunna från roten och på ett varaktigt sätt avhjälpa det onda. Börjar man emellertid att rygga tillbaka för allt som är nytt och radikalt och på samma gång rättvist lära nog även de nu framkomna ansatserna liksom de gamla komma att rinna ut i sanden.

Arbetsledningen.

I en kollegial domstol kan ordföranden utöva stort inflytande på arbets produktivitet. Det är en stor skillnad, om han söker leda överläggningen eller inskränker sig till att avvakta den tidpunkt, då samspråket avstannar sig självt, därför att ledamöterna omsider tröttnat på att upprepa

sina skäl. Ordföranden bör ock taga samlande initiativ till sammanfattande formuleringar av svävande spörsmål. Och det tillkommer honom att hovsamt avböja överläggningens gagnlösa utsvävande till sidofrågor eller alltför oviktiga detaljer. Genom ett dylikt ingripande behöver ej åsidosättas ärendenas grundliga behandling, vilken tvärtom befordras genom ett sådant förfarande.

Jag har själv livlig erfarenhet av vad arbetsledningen i en kollegial domstol kan betyda. En del av den tid jag tjänstgjorde såsom ledamot i Svea hovrätt tillhörde jag en division (Törnqvistska divisionen), vars arbetsprodukt en tid vida översteg övriga divisioners och ej heller lärers sedan någonsin blivit uppnådd inom hovrätten. Förtjänsten därav tillkom, enligt mitt förmenande, dåvarande ordförandens lugna och målmedvetna arbetsledning. Från den tid jag tjänstgjorde såsom revisionssekreterare, d. v. s. såsom föredragande i högsta domstolen, erinrar jag mig vidare, hurusom en föredragande plögade före en föredragning höra sig för, vem som skulle tjänstgöra som ordförande. Därav kunde nämligen bero, huru många mål man borde vara beredd på. Under min första föredragning i domstolen blev arbetsprodukten vida större, än någonsin uppnåts vid alla mina senare föredragningar. Detta tillskriver jag för min del det särdeles initiativrika och besinningsfulla sätt, varpå ordförandeskapet i domstolen vid förenämnda tillfälle utövades av en ledamot i domstolen (justitierådet Svedelius), som då tjänstgjorde där för sista gången.

I högsta domstolen är ingen ledamot utsedd att såsom president övervaka arbetet i sin helhet och icke heller utfärdas särskilda förordnanden för ordförandena på avdelningarna. På varje avdelning skall den äldste ledamoten självskrivet vara ordförande. I och för sig är en dylik jämlikhet mellan alla ledamöterna tilltalande. Men det kan ifrågasättas, om det ej för arbetsledningen kunde vara fördelaktigt, att, såsom förhållandet är vid högsta domstolen i andra länder, en eller flere ledamöter förordnas till ordförande inom domstolen. Den sålunda förordnade fick därigenom en uppfordran att särskilt vaka över arbetets gång och även större auktoritet i sin uppgift. Kanske kunde också en sådan anordning leda till att en ledamot, som i påfallande grad saknade fallenhet för ett dylikt uppdrag, ej gjorde anspråk på att i sin tur ihågkommas med detsamma.

Dessa erinringar, som gjordes av undertecknad redan i en år 1905 väckt motion i förevarande ämne, har nu upptagits av justitieombudsmannen. Utskottet omnämner ämnet bara i förbigående. Detta tror jag innefattar ett betänkligt underskattande av en så viktig sak.

Man kan för övrigt ifrågasätta, huruvida icke en bättre arbetsledning kunde ytterligare högligen stärkas genom att skänka alla domstolens

medlemmar ett omedelbart intresse för förhandlingarnes koncentration kring det huvudsakliga. Detta kunde ske genom en ordning, som, under förutsättning av uppnådda normala förhållanden, stadgade icke en fix arbetstid för medlemmarna på embetsrummet utan en bestämd tid, inom vilka inkommande mål skulle senast föredragas. Om detta skall närmare ordas nedan under kapitlet hovrätternas arbetsbalans.

Rätten att förebringa ny bevisning.

Att efter utländska föredömen för högsta domstolens prövning förbehålla ett bedömande allenast av rättsfrågan möter nog betänkligheter under alla förhållanden. Emellertid stadgade 1734 års lag såsom princip i 10 kap. 11 § rättegångsbalken, att hos konungen ej finge åberopa andra bevis än de, som varit framställda vid underrätterna. Då denna grundsats småningom i praxis övergavs, blev den år 1901 formligen upphävd.

Ett återupplivande av denna bestämmelse icke blott såsom en bokstav i lagen utan såsom något, som bör efterlevas, kunde måhända ganska avsevärt bidra till att minska domstolens arbetsbörda. Några synnerligen starka betänkligheter för att återinföra förbudet synes mig icke förefinnas och detta så mycket mindre, som avsevärda fördelar därigenom kunde även i andra avseenden vinnas för den svenska processförfarandet.

Det nuvarande tillståndet medför, att särskilt sådana personer och ombud, som av olika skäl ha tillfälle och lust att gå genom instanserna, ingalunda beflita sig om att vid de två första instanserna förebringa sin bevisning. Särskilt äro de, som vilja förhålla en sak ganska benägna att uppskjuta sin utredning i det längsta, och då är ju till och med bättre att förlägga bevisningen till högsta domstolen, då utsikterna att kunna vinna där och sålunda undgå en del kostnader därigenom bliva större. Andra tänka att om den utredning, som de närmast ha till hands, ej mot deras förmodan skulle vara tillräcklig, ha de alltid möjlighet att komplettera bevisningen i högsta instans. I allmänhet kan man säga, att det vore väl, om tvistande parter tvingades redan från början tänka sig före, vartill mer än nog tid gives dem under förhandlingarna vid underrätt och hovrätt. Många anledningar att gå vidare skulle därigenom bortfalla.

Det anmärkes såsom hinder häremot den bristande processledningen för närvarande i vårt rättgångsväsende. Bakom denna betänksamhet döljer sig emellertid till stor del den gamla juristdrömmen om advokattvång såsom något oundgängligt och förläggandet av en tyngdpunkt i processledningen uti advokaternas pläderingar. Det är verkligen en fråga av vikt att börja frigöra sig från detta föreställningssätt. Rättsskipningens dyr-

barhet, som är en följd av advokattvänget, blir för stora lager av befolkningen detsamma som avsaknad av rättsskipning och således en stor olycka. Den processledning, som utövas av en god domare, är väl också enligt alla tiders erfarenhet den allra förnämligaste. Ur dessa synpunkter kunde det vara av stort gagn att framtvinga försök, att med bibehållande av den nuvarande rättegångsordningens enkelhet och billighet, ingjuta nytt liv i densamma. Kanske skulle man då upptäcka, att den nuvarande ordningens grundprinciper icke äro så dåliga, som en blind efterhärming efter invecklade teoretiska system vill göra gällande. En van och rätträdig lantdomares mångenstädes kvarlevande metoder att framleta sanningen och komma till rätta med kivet, är säkerligen den bästa processledning, som kan uppfinnas. Vad vi nu mest behöva är en viss renässans i detta avseende av de gamla goda tiderna. För detta fordras bland annat, vilket här särskilt må framhållas, att domarne få mera personlig erinran om sina uppgifter och förpliktelser i detta avseende. Naturligtvis vore det också en mycket viktig sak, om den studerande ungdomen vid våra juridiska fakulteter kunde bestås någon undervisning och vägledning i sanningssökande, människovänlighet och rättskänsla. Men detta är väl alldeles uteslutet under hägnet av en traditionell juridik, där bokstaven och formerna äro något huvudsakligt samt det levande innehållet av mindre betydelse.

Ett förbud att förebringa ny bevisning i högsta domstolen behöver och bör ej vara undantagslöst. När någon funnit nya bevis av stor betydelse samt kan göra sannolikt att han ej förut kunnat förete dem eller hovrätt ogillat en talan på nya grunder av den beskaffenhet, att sakägaren ej haft anledning att vederlägga dem med särskilda bevis, synes möjligen högsta domstolen kunna berättigas, att om den finner så lämpligt, ingå i bedömande av de nya bevisens verkan.

Begränsning av mål, som få fullföljas.

För befrämjande av en snabb rättsskipning i högsta domstolen har man som sagt hitintills sysslat med än den ena än den andra utvägen och varje gång låtit förleda sig av oriktiga föreställningar om den stora effekten av den ifrågasatta åtgärden i stället för att söka bedöma ämnet i hela dess vidd. Vid detta tillfälle synes situationen vara den, att förhoppningarna med förkärlek vila vid införandet av en s. k. summa appellabilis eller summa revisibilis som det också kallas.

Givetvis kan man på denna väg komma hur långt som helst. Man

kan alltid utestänga tillströmningen i erforderlig mån genom att sätta ett tillräckligt högt minimivärde på föremålet för tvister, som få fullföljas.

Denna utväg är dock icke heller något rationellt medel, som är ägnat att väcka tillfredsställelse, utan en nödfallsutväg, som man tager ovilligt. De mindre bemedlade hava mindre förmögenhetsvärden att röra sig med, men för dem äro dessa av lika stor betydelse, som de större värdena äro för de mera förmögna. Viktiga rättsgrundsatser, som påkalla allvarligt bedömande, dölja sig även lika mycket bakom mindre värden som i stora värden. När Kungl. Maj:t år 1907 föreslog, att från fullföljd till högsta instans utesluta civila mål och brottmål, då värdet av vad som tappats icke överstiger ett tusen kronor, avslogs detta av Riksdagen såsom »icke överensstämmande med den uppfattning rörande partens rättigheter i berörda hänseende, som hos landets befolkning allmänt gör sig gällande». Ett dylikt medel, vilket så lätt framstår såsom en olikhet inför lagen, vore enligt riksdagens uppfattning en åtgärd, som endast i sista hand borde anlitas. Nu har lagutskottet emellertid sväljt det bäska pillret utan att kunna göra klart för sig, hur långt man måste gå för att den avsedda effekten skall fullt infinna sig. Det kan hända att ett tusen kronor ingalunda är tillräckligt utan att regeringen måste komma med vida högre belopp. Vi se ju också, hurusom exempelvis i Tyskland man i följd av det ekonomiska livets utveckling nödgats inom den korta perioden av fem år höja summa apellabilis först från 1,500 mark till 2,500 och därefter till 4,000 mark och detta lär snart ej heller vara tillfyllest. På detta sätt kommer till sist den högsta rättsskipningen att bli förbehållen endast den större förmögenheten. En ny ordning bör gå i den riktningen, att den större förmögenheten i lika mån som de små tillgångarne drabbas av förbudet. Detta synes kunna ske om ej fullkomligt så dock i den rätta riktningen genom en betydligt progressiv revisionsskillning enligt ovan framlagt förslag.

Fortfarande måste således som förut gälla, att en summa apellabilis är en åtgärd, som endast i sista hand bör tillitas. Emellertid finnes det en kategori mål, som kunna hänföras under den gemensamma rubriken bagatellsaker och till sådana kunna ju räknas en hel del mål med låga värden. Dylika saker av såväl civil som brottmåls natur kunna utan tvekan och även med rätta avskäras från möjlighet till prövning i högsta instans.

Lagutskottet vid 1907 års riksdag liksom denna senare ifrågasatte däremot att, i stället för att göra rätten till fullföljd beroende av ett visst penningvärde, från berörda rätt utesluta vissa klasser av mål. En sådan

anordning skulle, yttrade utskottet, lika träffa alla medborgare och sålunda icke kunna anses innebära, att olika medborgare av lagen behandlades olika.

Justitieombudsmannen ställer sig ganska tveksam om denna utvägs genomförbarhet i något betydande avseende och lagutskottet omnämner den visserligen fortfarande men faller nu ej vidare något omdöme om densamma. I den mån något kan vinnas på denna väg står det dock fortfarande fast, att densamma förefaller vara mera överensstämmande med grundsatsen om allas likhet inför lagen än införandet av en summa revisibilis.

I detta sammanhang må det tillåtas mig att göra en erinran mot det framkastade förslaget, att fullföljd av sådana mål, vid vilkas avgörande meningsskiljaktighet vid underdomstolarna icke yppats, lämpligen kunde förbjudas. Det gives emellertid hos oss i vår tid en del mål av social och socialpolitisk innebörd exempelvis mål berörande besittningsrätten till jorden och de konflikter, som ofta uppstå mellan staten och den jordbrukande befolkningen å ena sidan samt den industriella jordegendomen eller annan storgodsbildning å andra sidan. Då domarne visserligen omedvetet men helt naturligt i följd av sin sociala ställning ofta med sina känslor här stå på kapitalets sida, blir följderna såsom erfarenheten visat att underrätterna här mången gång hänsynslöst och enhälligt gå på formella grunder till nackdel för det levande livets fordringar. På grund av den större begåvning och det större ansvar, som har plats i högsta domstolen, har det i dylika fall ibland visat sig att först där de statliga och folkliga synpunkterna kunna vinna något gehör. En sådan möjlighet får under nuvarande förhållanden på intet vis avklippas.

Ohemul klagan.

Ett missförhållande är, att den nuvarande rättsordningen giver anledning till att en mängd mål fullföljas till högsta domstolen endast av obefogat rätthaveri eller för att uppehålla motparten i hans uppenbara rätt utan att sådant förfarande drabbas av något synnerligen avskräckande äventyr. Förr fanns åtminstone stadgat såsom villkor för rätt att fullfölja talan mot hovrättens dom, att domen skulle fullgöras. Men då denna bestämmelse år 1901, såsom det förefaller obetänksamt nog, borttogs, läser ingen återvändo i den delen nu så kort efteråt givas. Rättegångsbalkens 29 kap., som handlar om rättegångs missbruk, kvarstår dock ännu. Detta kapitelns 4 § stadgar böter för part eller fullmäktig, som »mot klara skäl och bättre vett» klagar över hovrätts dom. Då det är vanskligt att bedöma, om någon klagar mot bättre vett, så har följderna emellertid blivit,

att detta lagbud sällan kommer till tillämpning. Under undertecknads tjänstetid i Svea hovrätt tillämpades ett motsvarande stadgande för klagan av hovrätten med god effekt mot det begynnande ohemula förföljandet i stor utsträckning av växel mål.

Något synes därför om möjligt böra åtgöras mot förenämnda missförhållande antingen så, att obefogad klagan i och för sig skall föranleda till böter eller kanske ännu hållre så, att den, som tappar i högsta domstolen, skall kunna, då talan befinner vara utan skäl fullföljd, av domstolen allt efter målets beskaffenhet ådömas en mera betydande rättegångskostnadsersättning eller ett visst belopp såsom skadestånd till motparten för det han uppehållit denne i hans rätt. Utan lagstiftning borde på denna väg, såvitt angår rättegångskostnader, åtskilligt kunna vinnas genom domstolens egen praxis.

Faran av arbetsbalanser i hovrätterna.

En uppgift att hålla högsta domstolens arbetsmöjligheter i höjd med antalet inkommande mål måste också se till, att ett lyckligt uppnått resultat icke plötsligt rubbas av organisatoriska brister på annat håll. Man bör samtidigt vaka över att icke balanser uppkomma i hovrätterna, vilket kan föranleda till att extra åtgärder för att avhjälpa detsamma välla en extra tillströmning av mål till högsta domstolen. Att förhindra balansers uppkomst i hovrätterna är dessutom i och för sig en särdeles viktig sak för rättskipningen.

Även hovrätterna hava för närvarande en ganska avsevärd balans ehuru det visar sig att de inkommande målen antal icke är större än att de mycket väl skulle kunna avgöras utan uppkomst av någon balans. Här framträder alldeles särskilt den stora betydelsen av en intresserad och energisk arbetsledning. Ett omedelbart avgörande av de inkommande målen skulle bli till en ofantlig fördel för allmänheten, vilket är det viktigaste. Även hovrättens ledamöter skulle säkerligen känna sig mera tillfredsställda därav och i själva verket vinna tidsbesparing i arbetet. Och slutligen skulle de s. k. hovrättsbalanserna upphöra att vara en permanent fara för ordnade förhållande även för högsta domstolen.

En dylik arbetsledning beror i mycket på divisionernas ordförandens åtgöranden. Såsom redan antytts arbetade på ordförandens initiativ den s. k. Törnqvistska divisionen inom Svea hovrätt åtminstone 1891 och 1892, då undertecknad var ledamot av densamma, efter den principen att ingen balans skulle få uppkomma. Antalet avgjorda mål per rotel vid denna division var därför betydligt mycket större än på de övriga divisionerna, vilket väckte ganska mycket missnöje inom de senare. Ingenting skulle dock

vara mer ägnat att helt genomföra detta system än om dess fullföljande även blev ett personligt intresse för de olika ledamöterna. Ett uppslag till en anordning i sådant syfte har nyligen under rubriken »Rättskipningens långsamhet» uti Sydsvenska Dagbladet för den 21 sistlidne februari lämnats av en intresserad och sakkunnig anonym författare, som däri skriver bland annat:

»Statistiken utvisar, att till hovrätterna i allmänhet årligen ej inkomma flera mål, än dessa hinna eller med en smula skärpt arbetsintensitet skulle hinna avgöra. Anledningen till långsambeten i hovrätterna är alltså icke att söka i en för stark årlig tillströmning av mål, utan huvudsakligen i den en gång uppkomna stora anhopningen. Vore denna borta, skulle hovrätterna utan ökad arbetsbörda lika lätt kunna meddela dom i målen några få månader efter det de inkommit som numera efter 1 å 1 1/2 år. Härför fordras två ting. För det första en verklig kraftåtgärd, för övrigt av övervägande ekonomisk art, nämligen balansernas avarbetning på kort tid genom extra arbetskrafter. För det andra garantier mot att balansen änyo springer i höjden. Besinnar man, att om var och en av 30 föredragande ledamöter i Svea hovrätt under ett visst arbetsår föredragit blott ett enda mål mindre i månaden än som skett, resultatet skulle hava blivit en arbetsprodukt 300 mål mindre än den nu uppnådda, så inser man arbetsledningens betydelse. Det är också känt, att olika hovrättsdivisioner kunna uppvisa mycket olika arbetsresultat. I Göta hovrätt avgjordes 1905 588 vademål, 1907 835. — — —

Var skall man då finna dessa garantier mot balansernas succesiva ökning, sedan de en gång nedbragts till skäligt omfång? Jo, i avskaffandet av bestämmelsen, att hovrätterna skola sammanträda vissa dagar i veckan fyra timmar om dagen och dess ersättande med en föreskrift, att hovrätt skall inom viss tid handlägga varje inkommande mål. Häradsrätter och rådhusrätter hava ingen till visst timantal begränsad arbetstid. De måste till behandling upptaga alla instämnda mål den dag det begäres. Statistiken visar, som nämnt, att hovrätterna kunna årligen avverka lika många mål som antalet nyinkommande. Föreskriv alltså, att varje vademål inom 14 dagar efter skriftväxtlingstidens slut skall av vederbörande divisionsordförande på anmälan av föredraganden utsättas att förekomma å viss dag inom två månader efter samma tidpunkt, och håll inte ledamöterna kvar längre tid än som behövs för genomgående av varje dags föredragningslista. Är målet i skick att kunna slutligen avgöras, bestämmas å vilken dag inom en månad domen skall meddelas. På detta sätt skulle flertalet mål hinna avgöras inom fem månader från det de inkommit till hovrätten. — — — Bestämmelser av nu angiven art torde böra kompletteras med möjlighet att vid en tillfällig osedvanlig tillströmning av mål anlita tillfälliga extra arbetskrafter. En extra föredragande ledamot på en division möjliggör en extra sessionsdag i veckan.

Kan långsambeten i hovrätterna avhjälpas genom nu beskrivna synnerligen enkla åtgärder, så har återigen den långsamma rättskipningen i underrätterna en vida djupare rot. Här samverka parternas förhållningsintressen med domstolarnas låtgåssystem, protokollskriveriet och bristen på processuella föreskrifter på sådant sätt, att ett ingripande från det allmännas sida knappast kan ske annat än genom en grundlig reform af hela proceduren, som sätter verkliga maktmedel i domarens och den av ett snabbt avgörande intresserade partens händer. Men detta är ingen anledning att låta den outhärdliga långsambeten i de högre instanserna fortgå. Sedan ett mål vun-

nit sin fullständiga utredning i underrätten, tar det faktiskt i medeltal 3 till 4 år från utslaget i första instansen, innan målet hinner avgöras av högsta domstolen. Går man igenom referaten och notiserna i N. J. A. 1910, skall man finna, att i revisionsmålen tiden från underrättens utlag till högsta domstolens dom utgjort,

i 11,3	procent mindre än 2 år,
i 22,2	» 2—3 år,
i 43,7	» 3—4 år och
i 22,8	» mera än 4 år.

Större delen av denna tid ha målen tillbragt orörda i ett skåp först i hofrätten och sedan i justitierevisionen.»

Detta uppslag för målens snabba avgörande i hovrätterna och för undvikande av balans synes mig alldeles upperbart ha träffat sakens kärnpunkt. Man bör i hovrätterna som vid underrätterna utgå från att de inkommande målen skola avgöras omedelbart efter det de bliva färdiga för ett avgörande. Det är detta som skall vara huvudsaken och icke en viss fastslagen tid för ledamöternas föredragning vissa dagar på tjänsterummet. Därigenom få ledamöterna även eget intresse av att ej förlora tid på onödigt samspråk, onödig språklig filning av rubrikerna, dubbelföredragning av alla de besvärsmål, som kommuniseras o. s. v. Man måste blott fråga sig om icke även högsta domstolens arbete lämpligen borde, sedan en ny normal ordning kommit till stånd, inrättas efter enahanda grundsats: alla måls föredragning inom en viss kort tid efter det de inkommit.

Extra bisittare i högsta domstolen.

För att det skall bliva möjligt åstadkomma, att högsta domstolen arbetar utan arbetsbalans, synes det vara nödvändigt att vidtaga extra åtgärder för att avarbeta den stora balans, som för närvarande finnes. Man kan väl knappast tänka sig, att de inkommande målens antal kunna genom lämpliga åtgärder nedbringas så, att domstolen både kan omedelbart avgöra de inkommande målen enligt den nya ordningen och samtidigt avarbeta den gamla balansen.

Anställandet av tillförordnade ledamöter i högsta domstolen är sålunda befogat till en början därför, att tillfälliga nya arbetsuppgifter, som inom ett ämbetsverk ej medhinnas, böra lösas genom en tillfällig förstärkning av arbetskrafterna. Undertecknad föreslog därför vid 1905 års Riksdag uti en motion (nr 204) sådan ändring i 17, 26, 34 och 103 §§ regeringsformen och 43 § riksdagsordningen, att vid tillfälligt behov av förstärkning i domstolens arbetskrafter skulle för viss tid kunna förordnas högst sex personer att tjänstgöra såsom ledamöter av domstolen. Detta förslag tillstyrktes av konstitutionsutskottet, men föll i Riksdagen företrädesvis

på det uppgivna skälet, att fullgörandet av domstolens viktiga uppgift krävde full självständighet och följaktligen även ordinarie anställning.

Det är säkerligen företrädesvis en fördom, om man förmenar, att dylika förordnade ledamöter med ett så begränsat uppdrag kunna antagas skola ådagalägga mindre självständighet än de ordinarie ledamöterna. Även av domarne vid underrätterna och i hovrätterna fordrar man ju självständighet. Men där tjänstgöra ju extra domare i en omfattning, som vida övergår vad sålunda föreslogs för högsta domstolen. Den, som hunnit så långt, att han skulle anses kunna ifrågakomma till biträdande ledamotskap i högsta domstolen, har för övrigt kommit förbi den punkt, där han behöver frukta något för sin person.

Ofta tillägges dessutom en ordinarie tjänsteman större auktoritet och sakkunskap just på grund av sin anställning. Detta är även en vidskepelse, som ibland vållar, att tjänstemannen vinner större inflytande, än hans personliga egenskaper förtjäna. Erfarenheten åter visar, att tillförordnade tjänstemän mången gång hava ett intresse och en arbetsiver, som är något mer eller mindre förflutet för den ordinarie tjänstemannen.

Det synes mig följaktligen böra särskilt tagas under övervägande frågan om extra åtgärder för avarbetande av domstolens arbetsbalans. I den mån detta kräver ändring i grundlagarna bör förslag därtill ovillkorligen föreläggas nästa Riksdag.

Lagrådet.

Någon ytterligare ökning av högsta domstolens nuvarande tillåtna ordinarie medlemsantal bör säkerligen ej ifrågakomma. Dylika utvägar ha visat sig vanmäktiga. Domstolens kompetens blir också lidande därpå.

Däremot vinnes alltid något till befrämjande av rättskipningens snabbhet inom domstolen, om till densamma återbördas de arbetskrafter, tre justitieråd, som för närvarande förbrukas av lagrådet. För detta ändamål bör lagrådet avskaffas, vilket även för lagstiftningsarbetets möjlighet att i rätt tid tillgodose behovet av lagstiftning är en synnerligen viktig angelägenhet.

Ett ofrånkomligt spörsmål för närvarande är, varför man skall behöva behålla denna övervägande obekväma utväxt på vår författning, vartill motstycke också saknas annorstädes.

Lagrådet är för det första icke mera kompetent än vem som helst att bedöma huvudsaken eller det mänskliga innehållet i en behövlig lagstiftning. Man skulle till och med kunna säga, att lagrådet ofta måste sakna verklig befogenhet därtill, då dess ledamöter av naturliga skäl van-

ligen stå i sin tankevärld fjärran från de bekymmer, som genom lagstiftningen skulle räckas en hjälpande hand. Sällan eller aldrig har väl lagrådet lika litet som dess företrädare i granskningsarbetet, högsta domstolen, påkallat en utvidgning av ett lagförslags idéinnehåll, men väl ofta ställt sig tveksamt mot nya tiders oavvisliga krav.

I fråga åter om den mera underordnade, men därför ingalunda oviktiga formella granskningen framkommer visserligen lagrådet ofta med riktiga anmärkningar, som föranleda rättelser. Det måste dock betecknas som en synnerlig både lyx och tunga, att inrätta en dylik institution för granskning i andra hand även av lagberedningens omfattande förslag. Och i övriga fall skulle juridikens krav på ett för lagstiftningsarbetets gilla gång vida mer praktiskt sätt tillgodoses genom en förstärkning av justitiedepartementets lagbyrå. Detta är också sedan länge en allmän uppfattning bland dem, som syssla med dessa saker.

Men även denna formellt juridiska granskning lär ofta övergå till ett tidsödande sysslande med småsaker. Ätminstone bruka föredragandena i lagrådet ej spara på beklaganden över detta förhållande, när dessa saker komma på tal man och man emellan. Det anses att granskningen ur denna synpunkt till och med försämrats sedan lagrådet efterträtt högsta domstolen, ity att domstolen var mera uppfordrad att påskynda förhandlingarna för att ej göra för stort avbräck i sin egentliga uppgift, rättskipningen.

En mycket bekymmersam sak är också det hinder brådskande sakers framfärd och överhuvudtaget lagförslags slutliga avgörande röna genom ifrågavarande påbudna granskning. Särskilt märkes detta i dessa brytningstider, då en myckenhet gammalt skall åtminstone till synes ersättas med nytt och lagförslagen därför hoppa sig ofantligt. Det uppgavs i början av detta år från sakkunnigt håll, att de då redan föreliggande lagförslagen skulle sysselsätta lagrådet helt och hållet till år 1917.

Den som är något invigd i ställningar och förhållanden kan slutligen konstatera en annan olägenhet med lagrådet. I all regeringspolitik tyckes det vara obotligt att tänka företrädesvis på vad man kan få majoritet för i riksdagen. En viss nödvändighet ligger under detta, men nödvändigt är nog också, att åtminstone börja sitt tänkande med vad som bör ske rätteligen. Emellertid gäller det nu som sagt mest att famla efter vad som kan av sig själft lyckas i riksförsamlingen. Här spelar också lagrådets yttrande en viss roll. Såsom en offentlig, av författningen instiftad auktoritet imponerar dess yttrande, oavsett om det har något inre värde eller icke. En regering, som vill ha något att gå igenom i riksdagen, frestas då lätt att ta hänsyn också till vad som kan tänkas bli förordat

av lagrådet. Dettas tillvaro kan på detta sätt ytterligare bidra till frågors försumpning.

Det förspörjes att regeringen är betänkt på att möjligen begränsa lagrådets befogenhet. För att minska dess arbetsbörda skulle nämligen såsom också förut ibland ifrågasatts de s. k. sociala lagarna undantagas från laggranskningen.

Det må häremot erinras, att ett socialt eller mänskligt innehåll förefinnes icke blott i de lagar, som oegentligt ensamt kallas sociala, utan även i den allmänna civillagstiftningen, vilken också är uppfylld av socialt innehåll eller åtminstone borde vara det. En sådan tudelning, skulle dessutom bibehålla åt lagrådets jurister väsentligen en som sagt mycken dyrbar och onödig uppsikt över lagberedningens jurister. Skall här en övergranskning verkställas borde den snarast uppdragas åt ett socialt råd eller något dylikt, som hade att undersöka förslagens idéinnehåll ur medborgerlig synpunkt.

Man måste därför fråga sig, varför även i denna sak skall stannas vid en halfmässyr. Den konstitutionella garanti, som 1809 års lagstiftare trodde sig här böra skapa, har icke uppfyllt förhoppningarna. I varje fall är den icke längre för vår tid något dyrbart arv, som måste fortfarande vårdas. Tvärtom är det av vikt att få helt bort denna spärrfästning mot de mäskliga behoven på deras nog tunga väg ändå till och igenom statsmakterna.
